

יהושע פרק ה'

1. מסכת מגילה דף ג.

ועבודה (קרבנות) חמורה מתלמוד תורה? - והכתיב (יהושע ה') ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עמד לנגדו [וגו'] וישתחו (לאפיו). והיכי עבד הכי? (ואין עשה כן?) והאמר רבי יהושע בן לוי: אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה, חיישינן שמא שד הוא! שאני התם דאמר ליה כי אני שר צבא ה'. - ודלמא משקרי? - גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה. אמר לו: אמש בטלתם תמיד של בין הערבים, ועכשיו בטלתם תלמוד תורה! - אמר

רש"י
אמש ציטלתם כו' - בתשובה שהציבו עתה באתי לנו למדן תחלת דברי המלאך, האקיימן בשני דברים: אמש, כלומר כשהעריב היום, היה לכם להקריב תמיד הערב וציטלתם אותו, ונשתהיתם במארכ העיר חנם שאין זמן מלחמה כלילה ומשתחאין.
ועכשיו - שהוא לילה, היה לכם לעסוק בחורה, שהרי אינכם נלחמים כלילה.
עתה באתי - על של עכשיו.
מיד וילן יואשע כלילה ההוא בתוך העמק - לא באותו הלילה כתיב, אלא כלילה קצר על העג, והכי קאמר: מיד חזר יואשע מדבריו, וכשבא לילה אחר במזור - עסק בחורה.

לו: על איזה מהן באת? - אמר לו: עתה באתי מיד (יהושע ח') וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. אמר רבי יוחנן: מלמד שלן בעומקה של הלכה.

2. ספר שמות פרק כג

(כ) הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: (כא) השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם פי שמי בקרבו: (כב) פי אם שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי את איביך וצרתי את צרריך: (כג) פי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפרזי והקנעני החוי והיבוסים ותקחדתינו: (כד) לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבך תשבך מצבתיהם: (כה) ועבדתם את ידוד אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרתי מחלה מקרבך:

3. רמב"ן שמות פרק כג

(כ) הנה אנכי שולח מלאך לפניך - כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ג). כי שמי בקרבך, מחובר לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בקרבך. ורבותינו דרשו (סנהדרין לח ב) זה מטטרון ששמו כשם רבו, מטטרון בגימטריא שדי. לשון רש"י. ובאלה שמות רבה (לב ז) ראיתי גם כן יש מי שדורש כך שזה על דבר העגל.

ויש לשאול שהרי הגזרה ההיא לא נתקיימה, שהקב"ה אמר לו ושלחתי לפניך מלאך כי לא אעלה בקרבך (להלן לג ב ג), ומשה בקש עליה רחמים ואמר אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה, וכמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו (שם טו - טז), ונתרצה לו הקב"ה ואמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה (שם יז). וכך אמרו (סנהדרין שם) דאפילו כפרונקא לא קבליניה, דכתיב אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה:

והתשובה לפי הדעת הזאת, כי הגזרה ההיא לא נתקיימה עם משה בימיו, הוא מה שאמר (להלן לג טז) ונפלינו אני ועמך, ואמר (שם יז) כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם, ועוד אמר (שם לד י) וראה כל העם אשר אתה בקרבך, אבל לאחר מיתתו של משה רבינו שלח להם מלאך, וזה שאמר הכתוב (יהושע ה יג יד) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרנו, ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. ושם תראה ששאלו יהושע מה אדוני מדבר אל עבדו (שם יד), ולא צוה דבר שנגלה אליו בעבורו, אלא שאמר לו של נעלך מעל רגליך (שם טו), ולא בירר למה בא. אבל היתה המראה להודיע אותו כי מעתה יהיה מלאך שלוח לפניהם לצבא בכאם במלחמה. וזהו שאמר עתה באתי (שם יד). וכך אמרו בתנחומא (יח) אני הוא שבאתי בימי משה רבך ודחה אותי ולא רצה שאלך עמו. ומפורש אמרו (בשמו"ר לב ג) בטל שלא ימסרו להם שר כל ימי משה, וכיון שמת משה חזר אותו השר למקומו, שכן יהושע רואה אותו, שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי, לכך נאמר הנה אנכי שולח מלאך:

ועל דרך האמת, המלאך הזה שהובטחו בו ככאן הוא המלאך הגואל (בראשית מח טז) אשר השם הגדול בקרבך, כי ביה ה' צור עולמים (ישעיה כו ד), והוא שאמר אנכי האל בית אל (בראשית לא יג), כי דרך המלך לשכון בביתו, ויקראנו הכתוב מלאך בעבור היות כל הנהגת העולם הזה במדה ההיא. ורבותינו אמרו (סנהדרין לח ב) כי הוא מטטרון, והוא שם למורה הדרך. וכבר פרשתי זה בסדר בא אל פרעה (לעיל יב יב), וזה טעם לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי, הוא בית המקדש, כדכתיב מקדש ה' כוננו ירך (לעיל טו יז), והטעם אשר

הכינותי לי, להיות בית קדשי ותפארתו כי שם הכסא שלם. ועוד אזכיר (להלן כד א) כוונתם בשמו כשם רבו, והנה קולו הוא קול אלהים חיים, והמצוה לשמוע בקולו מפי הנביאים, או הטעם שלא יקצצו בנטיעות ויעזבו תורה שבעל פה, בענין שדרשו (פתיחתא איכה רבתי ב) ואת אמרת קדוש ישראל נאצו (ישעיה ה כד) זו תורה שבעל פה. והנה פירושו ושמע בקולו (פסוק כא) לדברי, וכן אמר כי אם שמוע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר (פסוק כב). ואונקלוס רמז זה, שתרגם ארי בשמי מימריה, כי בו ידבר:

4. העמק דבר על שמות פרק כג פסוק כ

הנה אנכי שולח מלאך וגו'. פרש"י כאן נתבשרו שעתידין לחטוא כו' ודחה הרמב"ן. שהרי לא נתקיים גזרה זו עפ"י בקשת משה. מש"ה פי' הרמב"ן ז"ל דקאי על מלאך שהלך עם יהושע. וגם זה אינו נכון. חדא דלשמך בדרך אינו במשמע על ביאת א"י אלא על דרך הילוכם במדבר. וגם מה שסיים המקרא ולהביא אל המקום אש הכנותי. משמעו דוקא בית הבחירה דעל כל אה"ק לא שייך לשון המקום. אלא הארץ. ולהלן מדבר בביאתם לארץ. וכאן מבואר ביחוד הבאתם אל המקום הנבחר לבהמ"ק. וא"כ אינו מובן מאי שייכות זה הענין שבית הבחירה לכאן. אבל באמת גם פרש"י גם פי' רמב"ן אי' ברבה פ' זו. וגם רש"י כיון שהעגל גרם לכך בדור שאחר משה. אבל חז"ל לא פי' כן אלא דרך כונה שני'.

אכן פשט הכתובים הוא אשר העלה הרמב"ן כאן על דרך האמת. הוא הפשט הנכון בזה הענין. אלא שיש לפרשו ולבארו. ומתחלה יש לבאר הא שכתוב בפ' בשלח ויסע מלאך האלהים ההולך לפניו וגו'. והלא מקרא מפורש וה' הולך לפניו וגו' ולא מלאך.

אלא תדע בכל זה דמלכותא דרקייעא כמלכותא דארעא. המלך שומר את עמו מכל צד ואויב. וגם רואה למלאות מחסורם. והכל עושה עפ"י רוב ע"י אנשים ממונים על כל פרט בשם המלך אכן יש עת רצון או שעה נחוצה שהמלך מתהלך בעצמו בקרב עמו ועושה מלחמתם וגם צרכיהם. ומכל מקום אין המלך הולך יחידי לעולם כדאי' בפרקי דר"א והובא בר"ן כתובות פ"א. אלא תמיד הולך לימינו שם רם ומתנשא על הממונים המיוחסים איש על צבאו. וכל מה שהמלך מדבר הרי הוא אומר לשר שבימינו ואומר בשמו. וה"ז דומה ממש לדבר המלך עצמו שהרי מפינו הוא מדבר. והממרה דבריו עונשו חמור מן הממרה דבר איזה ממונה אע"ג שגם הוא מנהיג משרתו בשם המלך מכ"מ הרי אין המלך לפניו. וכמו כן מלכותא דרקייע שהקב"ה משגיח על ישראל עמו ועבדיו. הן להרעיף אויבם הן לפרנסתם. ומכ"מ עפ"י רוב נעשה הכל ע"י שרי מעלה הממונים ממנו ית' אי על צבאו בשם ה' ובהשגחתו. כדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמורך וגו' וכן הוא בצרכי פרנסת ישראל ויבואר עוד בפ' תשא בעזרו ית'. אכן בצאת ישראל ממצרים ה' ה' הולך בעצמו כ"י לפניו. אבל לא לבדו אלא מלאך רם ונשא בצדו כ"י. וכ"ה בשמות רבה פ"ב עה"פ וירא מלאך ה' אליו ר' יוחנן א' זה מיכאל ר"ח א' זה גבריאל. כל מקום שהי' ר' יוסי נראה היו אומרים שם רבינו הקדוש. כך כ"מ שמיכאל נראה שם הוא כבוד השכינה. מבואר דמיכאל השר הגדול אינו שר ממונה ביחוד ע"ז הפרט אלא הולך לימינו של השכינה כ"י. והנה יש כמה הפרשים בין המלאך הממונה מן הקב"ה בין המלאך ההולך בצדו ית. ובא הקב"ה להודיע למשה להזהיר את ישראל האין יתנהגו בזה המלאך לפי צורך השעה ולדורות בעת שיזדמן עת כזה כאשר יבא. ואמר הנה אנכי שולח. ולא אמר הנני שולח. כמו ואני הנני מביא וגו'. וכן הרבה. אלא מודיע שאנכי בכל כבודי ית' מתהלך עם המלאך. וכיב"ז דקדקנו לעיל ר' כ"ט ע"ש:

לשמך בדרך. דייק דוקא לזה הפרט. דכמו במלכותא דארעא בשעה שהולך המלך בכבודו. וברצונו להפיק רצון וטובה למי שהוא. פעם אומר לשר שבימינו ליתן זה ג"כ כמעט דומה ליד המלך בעצמו. ופעם נותן בידו ממש. וזהו כבוד שאין למעלה ממנו. אמנם כשנדרש לשמירה היינו להרוג איזה צד ואויב אין כבודו של מלך להרוג בידו אלא משלח כרגע את השר שבימינו והוא הורג. ודומה לשמירת המלך בעצמו. כך מה שנדרש במדבר לפרנסת ישראל היו כמה דברים שהקב"ה בכבודו עשה כדאי' בב"מ דפ"ו ב'. אבל להרוג נחשים ועקרבים וכ"ב צרכי שמירה הכל נעשה ע"י מלאך שבצד שכינה והיינו דכתיב ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל. פי' אותו מלאך שהיה הולך עם השכינה נסע בזו השעה ויעמוד מאחוריהם להציל אותם ממצרים. וכן רכאן דייק הכתוב לשמך בדרך הולך עמדי מלאך והוא מיכאל או מטטרון לפי דברי רמב"ן אך לא מלאך מיוחד לזה הפרט כי אם הולך בצד השכינה ולכבוד:

ולהביא אל המקום אשר הכינותי. גם בזה יפה כ' הרמב"ן שהוא בהמ"ק אבל מכ"מ לא כמש"כ הוא ז"ל כדכתיב מקדש ה' כונו ידך. דא"כ אשר כוונתי מיבעי. אלא מדבר במקום הר המוריה שהכין ה' מעת בריאת שר"א. והודיע כאן הקב"ה דבאותה שעה שיהי' נבחר ונתגלה אותו מקום אשר הכינותי. יאה ג"כ באותו אופן שמתנהג במדבר. והיינו בימי דוד דכתיב ומלאך ה' היה עם גרן ארונה וגו' וע"ז המקום כתיב בדה"ב ג' בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו אשר הכין במקום דויד כו' והיינו לשון המקרא כאן אשר הכינותי. ובאותה שעה שעמד המלאך היתה השכינה עומדת לקבל קרבנותיו של דוד והמלאך התראה ג"כ שמה לכבוד השכינה. ואע"ג דתמיד הולך מיכאל. וכאן ה' מלאך המות ולא מיכאל ולא קשה מידי דכבר אמרו בברכות ז"ד דמיכאל באמת כו' ומלה"מ בשמונה ובשעת המגפה מלה"מ באותו. הרי דאז יש לו מעלת מיכאל שר הגדול. והוא היה מתהלך לימין ה'. וע"כ אמר הוא אל גד לאמר לדוד להקים מזבח שם. אע"ג שזה הדבר אינו משליחותו תמיד מכ"מ באותה שעה ה' הוא המלאך הגדול ההולך לימין: